

Over ethiek

H.D. Vuyk

Het doel van dit commentaar is om ethiek bij u onder de aandacht te brengen. Als KNO-artsen/ Hoofd -Hals chirurgen hebben wij mijns inziens dagelijks met ethiek te maken.^{1,2,3} In de chirurgische literatuur wordt overigens aanzienlijk minder aandacht besteed aan ethiek in vergelijking tot de meer beschouwende medische vakgebieden.⁴ Het is zeker niet de bedoeling om u te vertellen wat ethisch gedrag is en wat niet. Ethiek wordt wel gezien als de studie van deugden en perfect gedrag waar we naar hopen te streven⁴ en niet als een, vaststaand, van buiten opgelegd systeem van regels.

Waar ik u voor wil uitnodigen, is om vragen te stellen en uiteindelijk zelf antwoorden te formuleren. De volgende twee vragen kunnen een uitgangspunt vormen: "Wat is ethisch?" en "Hoe belangrijk is ethiek voor ons vakgebied?". Maar er zijn talloze vragen te stellen, zoals:

- Is ethiek aangeboren of aangeleerd?
- Is ethiek in verschillende landen en culturen anders?
- Hebben mannen en vrouwen een andere ethiek?
- Is ethiek op het werk anders dan thuis? En zo ja, waarom?
- Heeft ethiek betrekking op dagelijkse handelingen of komt ethiek alleen naar voren bij grote levensvragen?
- Bestaat er zoiets als een kern van ethiek die altijd voor iedereen geldt?

Als ons denken voortkomt uit een overtuiging van diepgewortelde eenheid, interafhankelijkheid en onlosmakelijke verbondenheid in een geïnspireerd en levend universum worden deze vragen op een andere manier beantwoord dan wanneer we ons zien als afgescheiden, onafhankelijke individuen die leven in een mechanisch en dood universum. Het eerste wereldbeeld zal ons er eerder toe brengen dat te doen dat voor zoveel mogelijk levende wezens op lange termijn het beste is.⁵ Dat zal naar voren komen in bijvoorbeeld medeleven, redelijkheid, eerlijkheid en tolerantie.^{6,7,8} Het tweede paradigma leidt ons naar wat op dit moment voor ons zelf het beste is. Dat zal zich eerder uiten in egoïsme, assertiviteit en competitie. Kunt U zich

voorstellen dat het paradigma van het leven de mate bepaalt waarin ethiek naar voren kan komen? En dat zelf beschouwing een *conditio sine qua non* lijkt te zijn voor de ontwikkeling van ethiek?⁹

Het is interessant dat in de literatuur betreffende modern leiderschap¹⁰ een aantal principes van effectieve menselijke interactie is geformuleerd die gebaseerd zijn op menselijke waardigheid, eerlijkheid, redelijkheid, dienstbaarheid, kwaliteit en creativiteit.

Deze principes blijken ten grondslag te liggen aan elke blijvende filosofie¹¹, religie¹² en ethisch systeem⁸ en komen geheel overeen met het gedrag voortkomend uit het eerste hierboven beschreven wereldbeeld. Uit de moderne psychologie⁸ is bovendien bekend dat als we ons door bovengenoemde principes laten leiden, we onze eigen inbreng en behoeftes beter op waarde weten te schatten terwijl we zullen groeien in stabiliteit, betrouwbaarheid, onzelfzuchtigheid en geluk. Kortom, ethiek als leidraad van ideaal handelen. Hoe moeilijk dit in de praktijk eigenlijk is, moge blijken uit de vele problemen in de wereld die mijns inziens uitgelegd kunnen worden als onwetendheid o.a. op het vlak van de ethiek. Misschien mag ik Albert Einstein (1954)¹³ aanhalen die voor velen een voorbeeld is geweest:

'A human being is part of the whole, called by us "Universe", a part limited in space and time. He experiences himself; his thoughts and feelings as something separate from the rest; a kind of optical delusion of consciousness. The delusion is a kind of prison for us, restricting us to our personal desires and to affection for a few persons nearest to us. Our task must be to free ourselves from this prison by widening our circle of compassion to embrace all living creatures and the whole of nature in its beauty.'

Ethische vragen waren de aanleiding om twee totaal verschillende wereldbeelden te schetsen die ook van invloed zullen zijn op medische ethiek. Beauchamps en Childress (1989)¹⁴ hebben vier principes van moderne biomedische ethiek geformuleerd te weten " Autonomie van de patiënt, doe

Dr. H.D. Vuyk
Ziekenhuis Gooi Noord
Rijksstraatweg 1
1261 AN Blaricum

goed, doe geen kwaad en rechtvaardigheid". Waar het om gaat is dat we ondanks manifestos, statuten, werkgroepen en dergelijke, deze principes in ons dagelijks werk tot leven brengen.¹⁵ Realiseren we ons de mate waarin ethiek ons dagelijks handelen zou moeten sturen?

Denk aan de vele vragen die betrekking hebben op bijvoorbeeld voorlichting, competentie, opleiding, complicaties, onderzoek, budget, relatie met medische industrie etc. Vragen die variëren van "is het ethisch om een operatie gehaast te doen?" en "is het ethisch je beter voor te doen dan je bent?" tot vragen die opkomen bij bijvoorbeeld stervensbegeleiding.^{17,18,19,20,21} Vragen die duidelijk kunnen maken in hoe verre principes als menselijke waardigheid, eerlijkheid, kwaliteit en redelijkheid onder druk staan door onszelf en van buiten opgelegde eisen.

Na jaren moeite te hebben gedaan om mijzelf technisch te ontwikkelen, wordt het mij steeds duidelijker dat vertrouwen de basis is van elke interactie tussen patiënt en dokter. En vertrouwen is mi zeker niet alleen gestoeld op competentie maar voor een belangrijk deel op karakter.²² En een betrouwbaar karakter is gevormd in, en een pure uiting van, ethiek.²³

Het goede nieuws is dat ethiek te leren is.^{9,24} Dat karakter niet een gegeven is maar te vormen en te ontwikkelen is.^{8,25} Dat we met andere woorden een keus hebben. Een keus die onlosmakelijk verbonden is met verantwoordelijkheid.^{22,26} Verantwoordelijkheid om bewust te worden wat ethiek is²² en om vervolgens het voorbeeld te geven. Ik hoop dat dit commentaar een bijdrage kan leveren in dit proces.

Literatuur

1. Conley J. Ethics in otolaryngology. *Acta Otolaryngol* 1981;3: 369-374.
2. Conley J. Have I performed the right operation? *Arch. Otolaryngol Head & Neck Surg.* 1986; 112:385-387.
3. Knudsen S, Bailey BbJ. Medical ethics rounds. In: Bailey (ed.), *Head & Neck Surgery: - Otolaryngology*. Philadelphia: Bailey (ed.)JB Lippincott, Philadelphia 1993, pp. ; 2349-2358.
4. Ward CM. Defining medical ethics. *Br J Plast Surg* 1993; 46:647-651.
5. Satouris E. 2000 Earthdance: Living systems in evolution.
6. Easwaran EE. *Original Goodness*. Petaluma: Nilgiri Press, 1989.
7. Kohn, A. *The Brighter Side of Human Nature: Altruism and Empathy in Every day Life*. New York: Basic books, USA 1990.
8. Seligman MEP. *Authentic Happiness*. New York: Free Press, 2002.
9. Ethics Committee of AAO-HNS. Chapter 14: Methodologies of Teaching. *Otolaryngol Head Neck Surg* 1996;115: 258-261.
10. Covey SR. *Principle Centered Leadership*. New York: Simon and Schuster, . New York 1990.
11. Witteveen HJ. *Stoicism and Economy*. Deventer: Ankh Hermes, 2001.
12. Vivekananda S. The complete works of Swami Vivekananda [1962]. In: DeLuca D (ed.), *Lessons in Classical Yoga*. Anaheim Hills: Namaste Books, 2003.
13. Einstein A. *Ideas and Opinions*. New York: Random House, 1954.
14. Beauchamp T L, Childress J f. *Principles of biomedical ethics*, 3RD ED New York: oxford university press ,1989
15. World Medical Association. *International Code of Medical Ethics*. London; WMA, 1949.
16. Lister G. Ethics in surgical practice. *Plast Reconstr Surg* 1996;97:185-193.
17. Tardy ME. Ethics and integrity in facial plastic surgery: imperatives for the 21st century. *Facial Plastic Surgery* 1995; 11: 111-115 .1995.
18. Strauss R.P. Ethical and social concerns in facial plastic surgical decision making. *Plastic and Reconstructive Surgery*. 1983;72; 5:727-730.
19. Chatham DR. Ethics and the facial plastic surgeon. In: Papel (ed.), *Facial Plastic and Reconstructive Surgery*. Papel (ed.) New York: Thieme, 2002, pp. :125-132.
20. Siedman MD, Shapiro DP, Shirwany NA. Ethical issues for otolaryngology and surgery in the elderly. *ENT Journal*, 1999;422—428.
21. Frank H.A., Davidson, T.M. Ethical dilemmas in head and neck cancer. *Head and Neck* 1989; 22—26.
22. Ethics Committee of AAO-HNS. Chapter 12: Obligations to Patient, Profession, Society, Family, and Self. *Otolaryngol Head Neck Surg* 1996;115:241-249.
23. Covey SR. *The Seven Habits of Highly Effective People: Restoring the Character Ethics*. New York: Simon and Schuster, New York 1989.
24. Paice E, Heard S, Moss F. How important are role models in making good doctors? *Br Med J*. 2002;325:707-710.
25. Easwaran E.E. *The Bagavad Gita for Daily Living*. Volume 1, 2 and 3. Petaluma: Nilgiri Press, Petaluma. 1997.
26. Frankl V. *Man's Search for Meaning*. New York: Touchstone, 1959.